

ԲԱՑ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՔՆԱԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԶԵԿՈՒՅՑ

Օգոստոս, 2013թ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	4
ԲԱՑ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ/ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ-ՆԵՐԻ ԾՐԱԳՐՈՎ ՍՏԱՆՁՆԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔ.	7
Կատարված պարտավորություններ.....	7
Միասնական վճարումների համակարգի ներկայացում (պորտալ).....	7
Պետավտոտեսչության ոլորտի բարեփոխումներ՝ մեքենաների գրանցման, վարորդական իրավունքի տրամադրման, տուգանքների և վճարումների էլեկտրոնային համակարգի ներդրում.....	8
Կարգավորող նորմատիվ իրավական ակտերի վերանայում (Կարգավորման «Guillotine» ծրագիր).....	8
Գույքի և եկամուտների հայտարարագրման թափանցիկության ապահովում ...	9
Իրականացման փուլում գտնվող պարտավորություններ.....	10
«Mail-Armenia» համակարգի ներդրում.....	10
«E-statistics» համակարգի ներդրում.....	11
Էլեկտրոնային համակարգի ներդրում հյուպատոսական ծառայությունների մատուցման համար.....	11
Քաղաքային համայնքներում էլեկտրոնային փաստաթղթերի շրջանառության համակարգի ներդրում.....	12
Պաշտոնական ինտերնետային կայքերի բովանդակության ստանդարտա-ցում	13
Շարունակական աշխատանքներ ենթադրող պարտավորություններ.....	13
Հարկային վարչարարության գործընթացներում թափանցիկության և օբյեկտիվության խթանում.....	14
Պետական հատվածում ներքին աուդիտի համակարգի բարելավում.....	16
Գնումների ընթացակարգերի բարելավում.....	18
Բյուջեի պլանավորման և հաշվետական համակարգերի բարելավում՝ ծրագրային բյուջետավորման ամբողջական կիրառման միջոցով.....	20

Տեղեկատվության ազատության վերաբերյալ պետական ծառայողների զիտելիքների և հմտությունների բարելավում.....	22
Կոռուպցիայի դեմ պայքար.....	22
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ	24

I. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

«--- Կառավարության ցանկացած ծրագիր կարող է ունենալ հաջողություն, եթե այդ ծրագիրը նախապես ներկայացվում է հանրությանը, դառնում քննարկման և քննադատության առարկա ---»

1) Իշխանությունների ցանկացած գործողություն հասարակության կողմից ոչ միայն պետք է լինի վերահսկելի, այլև պետք է դրվի կասկածի տակ ---»

2) Պետք է լինի թափանցիկություն բոլոր մակարդակներում, ինչպես նաև հասարակության ներգրավվածություն որոշումների կայացման գործընթացում—»

3) Այս երկու կարևորագույն գոյաբանական խնդիրներն իրականացնելիս պարտավոր ենք, միևնույն ժամանակ, ապահովել նաև պատասխանատվություն և պրոֆեսիոնալիզմ ---:»

ՀՀ վարչապետ Տիգրան Մարգարյանը ներկայացրեց վերոնշյալ երեք գոյաբանական թեզերը՝ ուղղված քաղաքացիական հասարակության կայացմանը և բաց կառավարման ապահովմանը:

Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է «Բաց կառավարման գործընկերություն» (ԲԿԳ) նախաձեռնությանը 2011թ. սեպտեմբերին: Նախաձեռնությանը միանալով՝ Հայաստանի Հանրապետությունը ևս մեկ անգամ արտահայտեց իր պատրաստակամությունն ապահովելու առավել թափանցիկություն և հաշվետվողականություն հանրային կառավարման ոլորտում և հանրային ծառայություններ մատուցելիս: Արդյունավետ և հաշվետու կառավարման համակարգի ամրապնդումը պետության առաջնայնություններից է և գտնվում է Հայաստանի կառավարության մշտական ուշադրության կենտրոնում: ԲԿԳ ևս մեկ հնարավորություն է կառավարությունները դարձնել առավել բաց և պատասխանատու, ունենալ այնպիսի ինստիտուտներ, որոնք կնպաստեն քաղաքացու ակտիվ մասնակցությանը որոշումների կայացման և քաղաքականության մշակման գործընթացներում:

ԲԿԳ նախաձեռնության շրջանակներում բաց կառավարում ստեղծելու Հայաստանի հանձնառությունը համապատասխանում է առավել արդյունավետ, թափանցիկ և հաշվետու կառավարման համակարգ զարգացնելու իր նախորդ և ընթացիկ ջանքերին: Վերջին մի քանի տարիների ընթացքում Հայաստանի իշխանություններն այս ուղղությամբ իրականացրել են մի շարք միջոցառումներ:

Մասնավորապես՝ պետության հակակոռուպցիոն քաղաքականության հիմնական ուղղությունները, որոնք ներառում են բարձրաստիճան պաշտոնյաների կողմից գույքի և եկամուտների հայտարարագրում, պետական գնումները կարգավորող իրավական նորմերի պարտադիր կատարում, պայքար սովերային տնտեսության և տնտեսության քրեականացման դեմ, գործարարության լիցենզավորման գործընթացներ, գործարարության պետական գրանցում և այլն, ուղենշվեցին 2000թ.: Իրականացված բարեփոխումների արդյունքում մի շարք բնագավառներում զգալի արդյունքներ արձանագրվեցին:

Ավելին՝ Հայաստանն աշխարհի այն հինգ պետություններից է, որը պետական բյուջեի ծախսերն ամբողջությամբ դարձրել է թափանցիկ: 2010 թվականից գործում է «Ինտերակտիվ բյուջե» առցանց համակարգը (www.e-gov.am/interactive-budget): Համակարգը հնարավորություն է տալիս աշխարհի ցանկացած ծայրից ցանկացած պահի օնլայն տեղեկանալ, թե ինչ նպատակով, ուղղությամբ և ինչպես են ծախսվում պետական բյուջեի գումարները:

Քաղաքացիական հասարակության համախմբման նպատակով 2008թ. հուլիսին ստեղծվեց Հայաստանի Հանրային խորհուրդը, որը հասարակական հիմունքներով միավորում է քաղաքացիական հասարակությանը: Խորհրդի նպատակն է հանրային հնչեղություն ունեցող խնդիրների, օրենքների և որոշումների վերաբերյալ անցկացնել խորհրդակցություններ և լսումներ, իրականացնել ՀՀ օրենքների և այլ նորմատիվ ակտերի փորձաքննություններ՝ ներգավելով քաղաքացիներին, հասարակական միավորումների և զանգվածային լրատվության միջոցների ներկայացուցիչներին:

ԲԿԳ նախաձեռնությունում Հայաստանի ներգրավվածությունն ուշագրավ է, հատկապես, քաղաքացիական հասարակության ակտիվ մասնակցությամբ: Վերջին տասնամյակում Հայաստանը, թերևս, չի ունեցել խոշոր ծրագրերում քաղաքացիական հասարակության այնպիսի ծավալի ներգրավում, ինչպիսին Հայաստանն ականատես եղավ ԲԿԳ/Հայաստան գործողությունների ծրագրի նախագծի նախապատրաստական աշխատանքների ընթացքում:

ԲԿԳ/Հայաստան գործողությունների ծրագիրը մշակելու նպատակով ՀՀ վարչապետի որոշմամբ 2012թ. հունվարին (ՀՀ վարչապետի՝ թիվ 50-Ա առ 27/01/2012թ. որոշում) ստեղծվեց աշխատանքային խումբ: Հարկ է նկատել, որ գործողությունների ծրագրի մշակման գործընթացում աշխատանքային խմբում

հավասարապես ընդգրկված են եղել ինչպես պետական գերատեսչությունների, այնպես էլ քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչները:

Գործողությունների ծրագրի հիմնական դրույթներն առավելապես նպատակաուղղված են Հայաստանում հանրային կառավարման համակարգի արդյունավետության, թափանցիկության և հաշվետվողականության բարելավմանը: ԲԿԳ հայաստանյան գործողությունների ծրագիրը պաշտոնապես ներկայացվել է միջազգային հանրությանը 2012թ. ապրիլի 17-18-ին Բրազիլիայում կայացած «Բաց կառավարման գործընկերություն» նախաձեռնության բարձր մակարդակի տարեկան համաժողովի ժամանակ:

ԲԿԳ/Հայաստան գործողությունների ծրագրից բխող աշխատանքները ներկայումս համակարգում է համապատասխան աշխատանքային խումբը (ստեղծվել է ՀՀ վարչապետի թիվ 931-Ա առ 29/09/2012 թ. որոշմամբ)՝ ՀՀ կառավարության աշխատակազմի ղեկավարի տեղակալի գլխավորությամբ: Պետական գերատեսչություններից բացի աշխատանքային խմբում ընդգրկված են նաև քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություններ, մասնավորապես՝ «Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն» ՀԿ, “Transparency International” հակակոռուպցիոն կենտրոնը, Գյումրու ժուռնալիստների «Ասպարեզ» ակումբը: Աշխատանքային խմբի նիստերի ժամանակ խմբի անդամները ներկայացնում են հաշվետվություններ ԲԿԳ/Հայաստան գործողությունների ծրագրի՝ իրենց առնչվող կետերի կատարման ընթացքի վերաբերյալ, առաջարկություններ և դիտարկումներ ստանձնած պարտավորությունների իրականացման հետագա ընթացքը խթանելու, ԲԿԳ հերթական նիստերին նախապատրաստվելու նպատակով և այլն: Աշխատանքային խումբը նաև լավ հնարավորություն է տալիս բացահայտելու պետական կառավարման գործընթացներում քաղաքացիական հասարակության մասնակցության և ներգրավվածության հետ կապված խնդիրները, քննարկելու և փորձելու գտնել համապատասխան լուծումներ դրանց հաղթահարման ուղղությամբ, ինչպես նաև ակտիվացնելու քաղաքացիական հասարակության հետ հետագա համագործակցությունը: Այն նաև բավական արդյունավետ գործիք է քննարկելու խմբում ընդգրկված շահագրգիռ հասարակական կազմակերպությունների կողմից իրականացվող քաղաքականության առաջնահերթությունները և նպատակները ԲԿԳ նախաձեռնության շրջանակներում, ինչպես նաև մշակելու այն հնարավորությունները, թե ինչպես կարող է ԲԿԳ պարտավորությունների իրականացման գործընթացը լինել արդյունավետ հարթակ այդ նպատակները խթանելու համար:

II. ԲԱՑ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ/ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԾՐԱԳՐՈՎ ՍՏԱՆՁՆԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔ

ԲԿԳ նախաձեռնության շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետությունն իր գործողությունների ծրագրով ստանձնել է մի շարք պարտավորություններ, որոնց հիմնական դրույթներն առավելապես նպատակաուղղված են Հայաստանում հանրային կառավարման համակարգի արդյունավետության, թափանցիկության և հաշվետվողականության բարելավմանը, մասնավորապես՝ հանրային ռեսուրսների կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը, էլեկտրոնային կառավարման զարգացմանը, ներքին աուդիտի համակարգի կատարելագործմանը, պետական գնումների գործընթացի կատարելագործմանը և թափանցիկության ապահովմանը, հանրային ծառայությունների որակի բարելավմանը, տեղեկատվության ազատության զարգացմանը, հարկային վարչարարության թափանցիկության բարձրացմանը, կոռուպցիայի դեմ պայքարին և այլն:

ԲԿԳ/Հայաստան գործողությունների ծրագրով ստանձնած պարտավորությունները կարելի է բաժանել հետևյալ խմբերի.

1. Պարտավորություններ, որոնք արդեն իսկ կատարվել են և այսօր հաջողությամբ կիրառվում են,
2. Պարտավորություններ, որոնք գտնվում են իրականացման փուլում, և որոնց ավարտը նախատեսված է մինչև տարեվերջ,
3. Պարտավորություններ, որոնք ենթադրում են շարունակական աշխատանքներ կոնկրետ ոլորտների բարելավման և կատարելագործման ուղղությամբ:

1. Կատարված պարտավորություններ

▪ Միասնական վճարումների համակարգի ներկայացում (պորտալ)

E-payments համակարգը գործում է շուրջ մեկ տարի: Համակարգը հնարավորություն է ընձեռում բոլոր պետական մարմինների կողմից մատուցվող ծառայությունների դիմաց վճարները կատարել էլեկտրոնային եղանակով: Մինչ օրս համակարգից մոտավորապես 4,000 օգտվող է եղել:

Պետական վճարումների էլեկտրոնային համակարգի պաշտոնական կայքէջն է՝ www.e-payments.am:

Վճարումների պետական էլեկտրոնային համակարգը ներդրվել և գործարկվում է ՀՀ կառավարության որոշմամբ (ՀՀ կառավարության՝ թիվ 496-Ն առ 19-ը ապրիլի, 2012թ.):

Պարտավորությունը կատարված և ավարտված է:

- **Պետավտոտեսչության ոլորտի բարեփոխումներ՝ մեքենաների գրանցման, վարորդական իրավունքի տրամադրման, տուգանքների և վճարումների էլեկտրոնային համակարգի ներդրում**

Ստեղծվել է մեկ միասնական կենտրոն, որտեղ կենտրոնացված են պետավտոտեսչության կողմից իրականացվող բոլոր գործառնություններն ու մատուցվող ծառայությունները: Կենտրոնը հնարավորություն է ընձեռում իրականացնելու այնպիսի գործարքներ, ինչպիսիք են՝ մեքենայի գրանցում, վարորդական իրավունքի տրամադրում, տեխնիկական անձնագրի ձեռքբերում, առքուվաճառք և այլն:

Պարտավորությունը կատարված և ավարտված է:

- **Կարգավորող նորմատիվ իրավական ակտերի վերանայում (Կարգավորման «Guillotine» ծրագիր)**

Ծրագիրն ուղղված է ավելորդ կարգավորումների կրճատմանը, գործարար միջավայրի բարելավմանը և հնարավոր ներդրումների ներգրավմանը:

2012թ. մայիսից գործարկվել է «Օրենսդրության կարգավորման ազգային կենտրոն» ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկը (ՀՀ կառավարության թիվ 1462-Ն առ 13-ը հոկտեմբերի, 2011թ.), որի առջև բարեփոխումների խորհրդի կողմից դրվել է հանրային ծառայությունների, տրանսպորտի և առողջապահության ոլորտների ուսումնասիրությունը և համապատասխան իրավական ակտերի նախագծումը: Օրենսդրության կարգավորման ազգային կենտրոնի պաշտոնական կայքէջն է՝ www.regulations.am:

Հանրային ծառայությունների ոլորտի մասին օրենքների փաթեթը (վերաբերում է էներգետիկայի և հեռահաղորդակցության բնագավառներին) ԱԺ-ում անցել է երկու ընթերցում: Բարելավվում են, հիմնականում, հոսանքի միացման աշխատանքները քաղաքացիների կամ բիզնեսի կողմից, կարգավորվում է փոքր ՀԷԿ-երի կառուցման

լիցենզավորման գործընթացը: Հեռահաղորդակցության ոլորտում կրճատվում է երկու տեսակի լիցենզիա, փոխարենը դրվում է ծանուցման մեխանիզմ: Կապի բնագավառում ներմուծվում է “number portability” գաղափարը. այսինքն՝ լինելով մի օպերատորի սպասարկման դաշտում, հնարավոր է կամավոր կերպով փոխել օպերատորին՝ առանց փոխելու հեռախոսահամարը:

Էապես պարզեցվել են տաքսի ծառայությունների հիմնման և գործունեության հետ կապված գործընթացները՝ կրճատվել են մի շարք տեղեկանքներ և քայլեր, որոնք մինչ այդ տաքսի ծառայությունը պարտավոր էր իրականացնել լիցենզիա ստանալու և գործունեություն ծավալելու համար: Փոփոխություններ են կատարվել նաև բեռնափոխադրումների ոլորտում:

Առողջապահության ոլորտի նախագծերը դեռևս քննարկման փուլում են: Դրանք, հինականում, վերաբերում են դեղատնային գործունեությանը, ինչպես նաև դեղերի գրանցման ընթացակարգին: Քննարկվող ոլորտում ՀՀ կառավարության կողմից զուգահեռաբար իրականացվում են նաև առավել խորքային բարեփոխումներ:

Ներկայումս հիմնարկի առջև դրված են հողային օրենսդրության բարեփոխումները, համապատասխան աշխատանքները կմեկնարկեն նաև հարկային և մաքսային ոլորտներում:

Պարտավորությունը կատարված և ավարտված է:

▪ **Գույքի և եկամուտների հայտարարագրման թափանցիկության ապա-հովում**

Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց էթիկայի հանձնաժողովը ստեղծվել է 2012թ. հունվարի 9-ին՝ ՈՀանրային ծառայության մասին՝ ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով: Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց էթիկայի հանձնաժողովի անդամները նշանակվել են ՀՀ Նախագահի՝ 2012թ. հունվարի 9-ի հրամանագրով:

Այժմ արդեն բոլոր հայտարարագրերը հրապարակվում են հանձնաժողովի պաշտոնական կայք-էջում (www.ethics.am)՝ համաձայն ՀՀ կառավարության որոշմամբ սահմանված հայտարարագրման ենթակա տվյալների ցանկի:

Հայտարարագրերի վերաբերյալ մամուլում տեղ գտած հրապարակումները (ավելի քան 35 առանձին հոդվածներ), ավաղ, եղել են ճանաչողական բնույթի, որոնցում բացակայել է մասնագիտական մոտեցումը: Հանձնաժողովին ուղղվել է նաև ավելի քան 20 դիմում՝ կապված բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց կողմից

կատարված գործողությունների հետ: Դրանցից երկուսի վերաբերյալ հարուցվել է վարույթ, որն ընթացքի մեջ է, իսկ մյուսներին տրվել են պատշաճ պատասխաններ:

Հայտարարագրերի վերլուծության արդյունքում բացահայտվել է 25 անհամապատասխանություն, որոնց հիմնական պատճառները հայտարարագիրը ուղեցույցի պահանջներին չլրացնելն է կամ հայտարարագիր լրացնելու կանոններ չիմանալը:

Ներկայումս Համաշխարհային բանկի հետ համապատասխան ծրագրի շրջանակներում աշխատանքներ են տարվում հայտարարագրման ողջ համակարգի էլեկտրոնայնացման ուղղությամբ: Ծրագրի նպատակն է ապահովել հայտարարագրված տվյալների հավաստիությունը, ինչպես նաև հեշտացնել հայտարարագրերի՝ կայքում տեղադրելու գործընթացը:

Պարտավորությունը կատարված և ավարտված է:

2. Իրականացման փուլում գտնվող պարտավորություններ

▪ «Mail-Armenia» համակարգի ներդրում

2013թ. մարտի 19-ին ընդունվել է «Ինտերնետով հրապարակային և անհատական ծանուցման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը: Օրենքով նախատեսում է մեկ էլեկտրոնային հասցե, որտեղ բոլոր քաղաքացիները կստանան պետական բոլոր ծանուցումները:

2013թ. հունիսի 25-ին «Ինտերնետով հրապարակային և անհատական ծանուցման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացում և փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը ուղարկվել է ՀՀ ԱԺ: Համաձայն նշված նախագծի 2-րդ հոդվածի՝ օրենքով կամ նորմատիվ իրավական այլ ակտով սահմանված այն դեպքերում, երբ նախատեսվում է անհատական ծանուցում, անձը համարվում է պատշաճ ծանուցված նաև այն դեպքում, երբ տեղեկատվությունը ուղարկվել է նրա պաշտոնական էլեկտրոնային փոստի հասցեով և առկա է այն կարդալու մասին էլեկտրոնային հավաստում: Եթե համապատասխան ծանուցագիր ուղարկած անձը կամ մարմինը մեկշաբաթյա ժամկետում չի ստանում կարդալու մասին էլեկտրոնային հավաստումը, սակայն առկա է այն ստանալու մասին էլեկտրոնային հավաստում, ապա ծանուցագիրն ուղարկվում է ևս մեկ անգամ պաշտոնական էլեկտրոնային փոստի հասցեով՝ նույն ծանուցագիրը միաժամանակ հրապարակելով Հայաստանի Հանրապետության հրապարակային ծանուցումների

պաշտոնական ինտերնետային կայքում: Ծանուցագիրն ևս մեկ անգամ պաշտոնական էլեկտրոնային փոստի հասցեով կատարելուց ուղարկելուց հետո յոթերորդ օրը անձը համարվում է պատշաճ ծանուցված:

Նախատեսված է պարտավորությունը կատարել և ավարտել մինչև այս տարվա վերջ:

▪ **«E-statistics» համակարգի ներդրում**

Համակարգի միջոցով պետական վիճակագրական ծառայությունը հաշվետվությունները կարող է ներկայացնել օնլայն տարբերակով:

Պարտավորության կատարմանն ուղղված աշխատանքներն արդեն մեկնարկել են. ներկայումս իրականացվում են գույքագրման աշխատանքներ, վերանայվում են վիճակագրական ծառայության հաշվետվությունների բոլոր ձևերը, վեր են հանվում առկա հնարավոր կրկնությունները, ինչպես նաև քայլեր են ձեռնարկվում այդ կրկնությունները բացառելու ուղղությամբ: Գույքագրման փուլին հաջորդելու է ծրագրի նախագծման աշխատանքների մեկնարկը:

Ծրագրի ավարտը նախատեսված է մինչև տարեվերջ:

▪ **Էլեկտրոնային համակարգի ներդրում հյուպատոսական ծառայություն-ների մատուցման համար**

2012թ. հոկտեմբերից ՀՀ ԱԳՆ համակարգում ներդրվել է «Էլեկտրոնային հյուպատոսություն» համակարգ: Համակարգն ապահովում է էլեկտրոնային կապ արտաքին գործերի նախարարության և դեսպանությունների միջև, ինչպես նաև հնարավորություն է տալիս քաղաքացիներին մատուցվող մի շարք ծառայություններ իրականացնել առավել օպերատիվ կերպով: Համակարգի միջոցով իրականացվում է ՀՀ քաղաքացու անձնագրի ընդհանուր և օտարերկրյա պետություններում վավերականության ժամկետի երկարաձգում, ՀՀ վերադարձի վկայականի տրամադրում: Սույն գործընթացն էապես նվազեցրել է ծառայությունների մատուցման ժամկետները: Առաջիկայում նախատեսվում է ընդլայնել այս համակարգի միջոցով իրականացվող հյուպատոսական ծառայությունների ցանկը:

Այս պահի դրությամբ համակարգը ներդրված է 45 հյուպատոսական կետերից 24-ում:

Վերոնշյալ համակարգի հիման վրա ավելացվելու է նաև հյուպատոսական հաշվառման բաղադրիչը, որը ենթադրում է ինստիտուցիոնալ փոփոխություն. մինչ օրս վեց ամսից ավելի արտասահմանում գտնվող ՀՀ քաղաքացիները պարտավոր էին այդ մասին տեղեկացնել դիվանագիտական մարմիններին: Այժմ մոտեցումը փոխվում է. պարտադիր պահանջը վերածվում է կամավորության սկզբունքի, իսկ հաշվառման կանգնելը հնարավոր կլինի իրականացնել էլեկտրոնային կայքի միջոցով: Հարցի առնչությամբ օրենսդրական փոփոխությունների փաթեթն ուղարկվել է ՀՀ կառավարություն, որից հետո ՀՀ կառավարության որոշմամբ կմեկնարկի համապատասխան ընթացակարգերի մշակման փուլը (նախատեսվում է փոփոխություններ կատարել «Բնակչության պետական ռեգիստրի մասին» ՀՀ օրենքում, «Հյուպատոսական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքում, «Վարչական իրավախախտումների մասին» ՀՀ օրենքում, որով նախատեսվում էր տուգանք վեց ամսից ավել արտասահմանում գտնվելու մասին դիվանագիտական մարմիններին չհայտնելու համար, ինչպես նաև ՀՀ մաքսային օրենսգրքում: Փոփոխությունների համաձայն՝ հաշվառումն այսուհետ ունի զրոյական դրույքաչափ):

▪ **Քաղաքային համայնքներում էլեկտրոնային փաստաթղթերի շրջանա-ռության համակարգի ներդրում**

ՀՀ 48 քաղաքապետարաններից 45-ում իրականացվել են էլեկտրոնային փաստաթղթաշարժի ներդրման անհրաժեշտ աշխատանքներ, և հնարավորություն է ստեղծվել էլեկտրոնային փաստաթղթեր փոխանակել պետական մարմիններում շահագործվող «Mulberry» էլեկտրոնային փաստաթղթաշարժի համակարգի հետ:

Նմանատիպ աշխատանքներ իրականացվել են նաև թվով 179 գյուղական, որոնցից 34-ը՝ խոշոր (5000-ից ավելի բնակիչ ունեցող) համայնքներում: Ընդ որում թվով 108 գյուղական համայնքներում աշխատանքներն իրականացվել են 2013թ. ընթացքում:

Թվով 81 համայնքներ ունեն համացանցային կայք-էջեր:

Համայնքապետարանները փաստաթղթաշարժը իրականացնում են իրենց կողմից շահագործվող համայնքային կառավարման տեղեկատվական համակարգի (ՀԿՏՀ) միջոցով, որն, ի թիվս այլ ենթահամակարգերի, ունի նաև փաստաթղթաշարժի բաղադրիչ:

Ընդհանուր առմամբ՝ ՀԿՏՀ-ն տեղադրված է մոտ 440 համայնքներում և աշխատանքներ են իրականացվում այն շահագործող բոլոր համայնքներում նույնպես էլ-փաստաթղթաշրջանառություն ներդնելու ուղղությամբ:

Աշխատանքները դեռևս չեն ավարտվել Ախթալայի, Շամլուղի և Դաստակերտի քաղաքապետարաններում:

Պարտավորության կատարման ավարտը նախատեսված է մինչև տարեվերջ:

▪ **Պաշտոնական ինտերնետային կայքերի բովանդակության ստանդարտացում**

ՀՀ կառավարության 2011թ. հունվարի 13-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի գործունեության միջոցառումների ծրագիրը և գերակա խնդիրները հաստատելու մասին» թիվ 111-Ն որոշման 1-ին հավելվածի 54-րդ կետի համաձայն՝ 2011թ. ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարարությունը՝ մի շարք հասարակական կազմակերպությունների աջակցությամբ, մշակել է ՀՀ կառավարության «Ինտերնետ ցանցում պետական մարմինների պաշտոնական կայքերին ներկայացվող նվազագույն պահանջները հաստատելու մասին» որոշման նախագիծը: Նախագիծը քննարկվել է հանրապետական գործադիր մարմինների, ինչպես նաև տեխնիկական մասնագետների հետ, որոնց կողմից բարձրացված հարցադրումները հաշվի են առնված քննարկող նախագծում: Ներկայումս որոշման նախագծի լրամշակված տարբերակը, ֆինանսական տեղեկանքի հետ միասին, ներկայացված է ՀՀ կառավարության քննարկմանը:

3. Շարունակական աշխատանքներ ենթադրող պարտավորություններ

▪ **Հարկային վարչարարության գործընթացներում թափանցիկության և օբյեկտիվության խթանում**

2013թ. երկրորդ եռամսյակում էլեկտրոնային եղանակով հաշվետվություններ ներկայացնողների թվաքանակը կազմել է 43,4 հազ. տնտեսավարող սուբյեկտ, որոնք կազմում են հաշվետվություններ ներկայացնողների 46.0 տոկոսը: Վերջիններիս կողմից 2-րդ եռամսյակում ներկայացված էլեկտրոնային հաշվետվությունների տեսակարար կշիռը բոլոր հարկային հաշվետվությունների թվում կազմել են 71.4 տոկոս (1-ին եռամսյակի՝ 46,6%-ի համեմատ): Նույն ժամանակահատվածում էլեկտրոնային եղանակով հաշվետվություններ ներկայացնող սուբյեկտների

հարկային մուտքերը կազմել են 142,8 մլրդ դրամ, կամ հարկային մուտքերի ընդհանուր գումարի 95,6 տոկոսը (նախորդ եռամսյակի՝ 94,2%-ի համեմատ):

Երկրորդ եռամսյակում Էլեկտրոնային եղանակով հարկային հաշիվներ դուրս գրողների թվաքանակը կազմել է 5.4 հազ. տնտեսվարող սուբյեկտ, որոնք կազմում են հարկային հաշիվներ դուրս գրողների ընդհանուր թվաքանակի 87,4%:

ՊԵԿ շարունակում է ձեռնարկել քայլեր՝ իր Էլեկտրոնային ծառայությունների տեսակների և կիրառության ընդլայնման ուղղությամբ:

Տարվա ընթացքում կատարելագործվել է հարկ վճարողների եռաստիճան ծանուցման համակարգը: Ներդրվել են հարկ վճարողներին Էլեկտրոնային եղանակով իրազեկման սխեմաներ:

ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ համակարգում ներկայումս գործում են հարկ վճարողների սպասարկման 14 սրահներ (այդ թվում՝ 9 Երևանում և 5 մարզերում): Բոլոր մարզերում հարկ վճարողների սպասարկման սրահներ գործարկելու նպատակով՝ ՊԵԿ կողմից միջոցներ են ձեռնարկվում՝ սրահների գործարկման համար անհրաժեշտ ֆինանսավորում հայթայթելու նպատակով:

Հարկ վճարողների սպասարկման ծառայությունները տնտեսվարող սուբյեկտներին առավել հասանելի դարձնելու նպատակով, 2013թ. հուլիսի 18-ին ՊԵԿ-ը համագործակցության պայմանագիր է կնքել Հայաստանի ազգային փոստային օպերատոր «Հայփոստ» ՓԲԸ-ի հետ՝ վերջինիս փոստային բաժանմունքներում հարկ վճարողների կետերի գործարկման ծրագրի իրագործման նպատակով: Ակնկալվում է, որ սպասարկման կետերը մատուցելու են դիմողներին առավել պահանջված սպասարկման ծառայությունները, որը հատկապես կարևոր է այն բնակավայրերի և տարածքների տնտեսվարող սուբյեկտների համար, որտեղ չկան հարկ վճարողների սպասարկման կենտրոններ:

Հարկ վճարողների զանգվածային իրազեկման նպատակով, ՊԵԿ-ը 2013թ.-ից մեկնարկել է «TAX ինֆո» հեռուստահաղորդաշար «Արմնյուզ» հեռուստաընկերության եթերում, որն ուղղված է ներկայացնելու հանրությանը հարկային և մաքսային օրենսդրական ու վարչարարական նորություններ և հրատապ տեղեկատվություն: Միջինում 15-րոպեանոց տևողությամբ հեռուստանախագիծը հեռարձակվում է շաբաթական պարբերությամբ՝ 2 կրկնություններով:

Եռամսյա պարբերականությամբ լույս են տեսնում ՊԵԿ «Մաքսատուն» և «Հարկատու» ամսագրերը, որտեղ ոչ միայն ներկայացվում են գերատեսչության

իրականացրած աշխատանքներն, այլն՝ հարկատուներն իրենք են անդրադարձ կատարում ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ նախաձեռնած նորամուծություններին, հարկային ու մաքսային ընթացակարգերի պարզեցմանը:

Միաժամանակ, տարեսկզբից ՊԵԿ կողմից հարկ վճարողների համար պատրաստվել և հրապարակվել են մի շարք ուղեցույցներ, որոնք հասանելի են նաև էլեկտրոնային եղանակով ՊԵԿ պաշտոնական կայքում: Այդ թվում՝

- «Ինչ է պետք իմանալ եկամտային հարկի մասին» ուղեցույցը,
- «Ինչ է անհրաժեշտ իմանալ շրջանառության հարկի մասին» ուղեցույցը,
- «Եկամտային հարկի և պարտադիր կուտակային վճարի անձնավորված հաշվառման համակարգի՝ վարձու աշխատողների գրանցումը (գրանցման հայտը ներկայացնելը) ապահովող մոդուլի օգտվողի ձեռնարկը»,
- «Հսկիչ-դրամարկղային մեքենա օգտագործողի ուղեցույցը»,
- ««Օրինապահ հարկ վճարող» համակարգում գրանցվելու ուղեցույցը»,
- «IT BOOK» ձեռնարկը:

Օրենսդրական փոփոխություններին տնտեսվարող սուբյեկտներին ծանոթացնելու և այն ավելի ընկալելի դարձնելու նպատակով՝ տարեսկզբից «Երկիր մեդիա» և «Հ2» հեռուստաընկերությունների եթերով հեռարձակվող համապատասխանաբար «Կապիտալ» և «Հրատապ ռեպորտաժ» հեռուստահաղորդումների միջոցով կազմակերպվել է մանրամասն լուսաբանում, ինչը հնարավորություն է ընձեռնել գործարարներին հանգամանալի ծանոթանալ ներդրված օրենսդրական փոփոխություններին, ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ վարչարարության հիմնական ուղղություններին:

Հանրապետության ողջ տարածքում, տարբեր հարկ վճարողների համար հասարակական կազմակերպությունների մասնակցությամբ կազմակերպվել են իրազեկման հանդիպումներ «Հարկային օրենսդրության և վարչարարության նորություններ» թեմայով, որոնց միջին գնահատականներով մասնակցել են ավելի քան 10 000 հարկ վճարող: Իրազեկման հանդիպումներ են անցկացվել նաև մի շարք պետական մարմինների, մասնագիտական հասարակական կազմակերպությունների անդամների համար, այդ թվում՝ ՀՀ մշակույթի նախարարության, ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության, Հայաստանի արհմիությունների կոնֆեդերացիայի, Հայաստանի բանկերի միության, և այլն:

2013թ-ին շարունակում է աճել ՊԵԿ հեռախոսագանգերի սպասարկման կենտրոնի կողմից սպասարկվող դիմումների քանակը: 2013թ. 1-ին կիսամյակի ընթացքում հեռախոսագանգերի կենտրոնում ստացվել և կատարվել են 82001 դիմումներ, որից 81390-ը՝ հեռախոսային կապով, 611-ը՝ էլեկտրոնային եղանակով: Դիմումների բացարձակ մեծամասնությունը եղել է հարցադիմումներ՝ հարկային, մաքսային օրենսդրության և վարչարարության վերաբերյալ: Հեռախոսագանգերի կենտրոնում և հարկ վճարողների սպասարկման կենտրոններում ստացված հարցերից՝ 132 առավել հաճախ հանդիպող հարցերն ու պատասխանները ամփոփվել են և տեղադրվել են հարկային մարմնի պաշտոնական կայքում:

ՊԵԿ-ում շարունակվել են աշխատանքները գանգատարկման մեխանիզմների կատարելագործման ուղղությամբ: 2013թ. 1-ին կիսամյակի ընթացքում հարկային և մաքսային միջգերատեսչական գանգատարկման հանձնաժողովի կողմից քննության է առնվել 90 բողոք, որից բավարարվել է 39-ը, մասնակի բավարարվել՝ 10-ը, մերժվել՝ 29-ը, կարճվել՝ 9-ը, և կասեցվել՝ 3-ը:

▪ **Պետական հատվածում ներքին աուդիտի համակարգի բարելավում**

Հանրային ռեսուրսների կառավարման գործում թափանցիկությունը խթանելու նպատակով չափազանց կարևոր է ամրապնդել ներքին աուդիտի համակարգը, որը Պետական ներքին ֆինանսական հսկողության համակարգի (ՊՆՖՀ) երեք հիմնական տարրերից մեկն է: 2010թ. նոյեմբերի 11-ին ՀՀ կառավարությունը հաստատել է ՊՆՖՀ ռազմավարությունը, որը սահմանում է Հայաստանում միասնական և արդիական պետական ներքին ֆինանսական հսկողության համակարգի ներդրման համար անհրաժեշտ նախադրյալներն ու գործողությունները: Այնուհետև՝ 2010թ. դեկտեմբերի 22-ին, ընդունվեց «Ներքին աուդիտի մասին» ՀՀ օրենքը՝ բարելավելով գոյություն ունեցող համակարգը և համապատասխանեցնելով ԵՄ չափանիշներին: Մինչ այդ այն կիրառվել է միայն ֆինանսական աուդիտի ոլորտում, սակայն օրենքը նախատեսում է ներառել նաև կատարողականի, համապատասխանության ու համակարգի աուդիտ: 2011թ. օգոստոսի 13-ին ՀՀ կառավարության թիվ 1233-Ն որոշմամբ ընդունվել են ներքին աուդիտի մասնագիտական գործունեության ստանդարտները, ներքին աուդիտորի էթիկայի կանոնները և ներքին աուդիտի ներդրման ժամանակացույցը: Ստանդարտների կիրառման ցուցումները հաստատվել են 2011թ. դեկտեմբերի 8-ի ՀՀ ֆինանսների նախարարի թիվ 974-Ն հրամանով:

2012 թվականի ընթացքում շարունակվել են ներքին աուդիտի համակարգի ներդրման և հզորացման աշխատանքները, մասնավորապես.

ՀՀ ֆինանսների նախարարի 2012թ. փետրվարի 17-ի թիվ 143-Ն հրամանով հաստատվել են «Հայաստանի Հանրապետության հանրային հատվածի ներքին աուդիտի ձեռնարկների և ներքին աուդիտի կանոնակարգի մշակման ուղեցույցները», որոնք սահմանում են հանրային հատվածի կազմակերպություններում ներքին աուդիտի կազմակերպման, իրականացման և գնահատման բոլոր ընթացակարգերը՝ միջազգային չափանիշներին և լավագույն գործելակերպերին համապատասխան:

2012թ. փետրվարի 23-ին ՀՀ ֆինանսների նախարարի թիվ 165-Ն հրամանով հաստատվել են նաև «Ներքին աուդիտի ստորաբաժանմանը և ներքին աուդիտի կոմիտեին ներկայացվող հիմնական պահանջները», որոնցով սահմանվել են ստորաբաժանման ստեղծմանը, հաստիքների նվազագույն քանակին, մասնագիտական փորձին և ներքին աուդիտի կոմիտեին ներկայացվող պահանջները:

ՀՀ կառավարության 2011թ. օգոստոսի 11-ի թիվ 1233-Ն որոշմամբ հաստատված «Ներքին աուդիտի համակարգի ներդրման ժամանակացույցի» համաձայն՝ 2012թ. ապրիլի 1-ից սկսած՝ ներքին աուդիտի համակարգը ներդրվել է 52 պետական կառավարման մարմիններում և Երևանի քաղաքապետարանում: 2013թ. հունվարի 1-ից 48 քաղաքային համայնքներից 44-ում ստեղծվել են ներքին աուդիտի ստորաբաժանումներ:

2012թ. ընթացքում «Ներքին աուդիտի մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջն ապահովելու նպատակով ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից կազմակերպվել են «Հանրային հատվածի ներքին աուդիտ» թեմայով վերապատրաստման դասընթացներ, որոնց մասնակցել են պետական կառավարման մարմինների և Երևանի քաղաքապետարանի ներքին աուդիտի ստորաբաժանումների թվով 160 աշխատակիցներ, որոնցից ներքին աուդիտորի որակավորում են ստացել 155-ը: Քաղաքային համայնքներից նշված դասընթացներին մասնակցել են ներքին աուդիտի ստորաբաժանումների թվով 50 աշխատակիցներ, որոնցից ներքին աուդիտորի որակավորում են ստացել 40-ը:

Մշակվել և շրջանառության մեջ է դրվել «Ներքին աուդիտորի որակավորման քննությունների կազմակերպման կարգը և ներքին աուդիտ իրականացնող աուդիտորական կազմակերպություններին ներկայացվող հիմնական պահանջները հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշման նախագիծը:

ՀՀ կառավարության 2013թ. օգոստոսի 8-ի N 896 որոշմամբ հաստատվել է «Կազմակերպությունների ներքին աուդիտի որակի երաշխավորման և բարելավման

նպատակով կազմակերպության գործունեության հետ չառնչվող անձանց կողմից կազմակերպության ներքին աուդիտի համակարգի գնահատումների իրականացման, ինչպես նաև ստուգում իրականացնող մարմինների և արտաքին աուդիտի մարմնի հետ ներքին աուդիտի համագործակցության» կարգերը:

▪ **Գնումների ընթացակարգերի բարելավում**

2012թ. հունվարի 1-ից գործարկվել է Հայաստանի Հանրապետության էլեկտրոնային գնումների համակարգը, որի արդյունքում ՀՀ պետական կառավարման մարմինների կողմից բաց ընթացակարգով իրականացվող գնումների գործընթացները կազմակերպվում են էլեկտրոնային ձևով՝ www.armeps.am կայքի միջոցով: Մասնավորապես՝ 2013թ. ՀՀ պետական մարմինների կողմից էլեկտրոնային ձևով կազմակերպվել են շուրջ 120 գնման գործընթացներ: ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից իրականացվել է նաև էլ. գնումների համակարգի գործարկման մշտադիտարկում և պատվիրատուներին ու գնումների մասնակիցներին տրամադրվել է անհրաժեշտ մեթոդական օժանդակություն: Ներկայումս աշխատանքներ են տարվում ՀՀ պետական կառավարման մարմինների կողմից «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված շրջանակային համաձայնագրերի միջոցով գնումները էլեկտրոնային ձևով՝ www.armeps.am կայքի միջոցով իրականացնելու ուղղությամբ:

ՀՀ ֆինանսների նախարարի 2012թ. դեկտեմբերի 25-ի թիվ 1169-Ն հրամանով հաստատվել է «Գնումների վերաբերյալ տվյալների վերլուծության և էլեկտրոնային տեղեկատուի վարման կարգը (ներառյալ հաշվետվության ձևը)», որով նախատեսվում է պատվիրատուների կողմից նախագծով հաստատվող ձևաչափով գնման գործընթացների վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրում գնումների աջակցման կենտրոնին: Վերջինս այդ տեղեկատվության հիման վրա իրականացնում է վերլուծություններ՝ ըստ գնումների արժեքային և(կամ) քանակական բնութագրիչների և դրանց տարբեր համակցությամբ:

Պետական պատվիրատուների կողմից գանձապետական համակարգում գնումների վերաբերյալ տեղեկատվության ամբողջական գրանցումն ապահովելու նպատակով “CLIENT-TRESUARY” – “LSFinance” (ԳԳՕ) համակարգերում մշակվել և 2012թ. դեկտեմբերի 1-ից ներդրվել է նոր ծրագրային փաթեթ, որով պետական պատվիրատուները պետության համար պարտավորություններ առաջացնող գործարքների վերաբերյալ տեղեկատվությունը՝ հաշվետվությունը համակարգ մուտքագրում են ինքնուրույն: Այդ տեղեկատվության հետ մեկտեղ համակարգ է

մուտքագրվում նաև գնման պայմանագիրը: Առաջին անգամ ստեղծվել է գնման պայմանագրերի ավտոմատ հաշվառման էլեկտրոնային շտեմարան: Նշված համակարգը հնարավորություն է տալիս նաև բացառել պետական կառավարման մարմինների կողմից թե՛ ձևական և թե՛ բովանդակային առումներով տարբերվող տեղեկատվության ներկայացումը ՀՀ ֆինանսների նախարարություն:

Գնումների էլեկտրոնային տեղեկատուում հրապարակված շրջանակային համաձայնագրերով կատարվող գնումների վերաբերյալ տեղեկատվության հիման վրա իրականացվել են վերլուծություններ և կազմվել ու հրապարակվել են ամսական հաշվետվություններ, որտեղ կարելի է տեսնել ըստ մարմինների և ըստ գնման առարկաների մասնակիցների ներկայացրած առավելագույն, նվազագույն գները, հաղթող մասնակցիների գների կշռված և թվաքանական միջինը, ստանդարտ շեղումը, մասնակիցների անվանումը:

ՀՀ կառավարության 2012թ. օգոստոսի 30-ի թիվ 1104-Ն որոշման հիման վրա ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը մեկ անձից կատարվող գնումների վերաբերյալ տեղեկատվությունը, այդ թվում՝ կնքված պայմանագրերը, հրապարակում է ՀՀ կառավարության www.e-gov.am կայքում:

Գնումների համակարգողների որակավորման գնահատման նպատակով 2013թ. ընթացքում կազմակերպվել են ՀՀ պետական կառավարման մարմինների, դրանց համակարգում գործող պատվիրատու հանդիսացող կազմակերպությունների (ՕԻԳ-երի, ՊՈԱԿ-ների, ՓԲԸ-ների և այլն) և ՀՀ քաղաքային համայնքների գնումների համակարգողների գնումների մասին ՀՀ օրենսդրության իմացության գնահատման քննությունները: Արդյունքում՝ նշված քննությունները հաջողությամբ հանձնել են ՀՀ պետական կառավարման մարմինների և դրանց համակարգում գործող պետական հիմնարկների թվով 9, ՀՀ պետական կառավարման մարմինների համակարգում գործող ՊՈԱԿ-ների, ՀՈԱԿ-ների և ՓԲԸ-ների թվով 113 և ՀՀ քաղաքային ու գյուղական համայնքների թվով 7 գնումների համակարգողներ, որոնք ընդգրկվել են ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից հրապարակվող գնումների որակավորված մասնագետների ցուցակում:

«Գնումների աջակցման կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից 2012թ. ընթացքում կազմակերպվել է ՀՀ պետական կառավարման մարմինների, վերջիններիս ենթակա ՊՈԱԿ-ների և ՓԲԸ-ների գնումների մասնագետների, իսկ «Ուսուցման կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից՝ քաղաքային և գյուղական համայնքների գնումների

մասնագետների վերապատրաստման դասընթացներ: Նշված դասընթացները շարունակվում են նաև 2013թ.:

Սկսած 2013թ. հունիսից՝ ընտրանքային կարգով մոնիթորինգի է ենթարկվում ՀՀ պետական մարմինների և Պետական հիմնարկների գնման ընթացակարգերը և կնքված պայմանագրերը: Միջոցառումներ են իրականացվում հայտնաբերված սխալների շտկման ուղղությամբ:

ՀՀ ֆինանսների նախարարի հրամանով հաստատվել է գնումների ընթացակարգերի փաստաթղթերի օրինակելի ձևերը:

▪ **Բյուջեի պլանավորման և հաշվետվական համակարգերի բարելավում՝ ծրագրային բյուջետավորման ամբողջական կիրառման միջոցով**

ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը 2005թ. նախապատրաստական աշխատանքներ է իրականացնում բյուջետավորման մուտքերի (ծառայությունների մատուցման համար օգտագործվող ռեսուրսների) վրա հիմնված եղանակից արդյունքների վրա հիմնված (ծրագրային բյուջետավորման) եղանակին անցնելու նպատակով անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծելու՝ ծրագրային բյուջետավորման պահանջներից բխող բյուջետավորման տարրերը փորձնական կարգով աստիճանաբար ներդնելու և այդ փորձնական ծրագրում ընդգրկված պետական կառավարման մարմինների շրջանակը տարեցտարի ընդլայնելու համար: Առաջին երկու տարիներին ծրագրային բյուջետավորման ներդրման փորձնական ծրագրում ընդգրկվել են սոցիալական ոլորտի 4 պետական կառավարման մարմիններ, 2007թ. վերջին դրանց թիվը կազմել է 14, իսկ սկսած ՀՀ 2010թ.՝ այդ աշխատանքներում արդեն ընդգրկված են բոլոր պետական կառավարման մարմինները:

Փորձնական կարգով իրականացված աշխատանքների արդյունքների հիման վրա մշակվել և ՀՀ կառավարության 2008թ. նոյեմբերի 27-ի թիվ 48/18 արձանագրային որոշմամբ հավանության է արժանացել Հայաստանի Հանրապետության պետական ծախսերի ծրագրավորման գործընթացի բարեփոխումների զարգացման հայեցակարգը, որի համատեքստում էլ շարունակվել են բարեփոխումների հետագա խորացման աշխատանքները: Ըստ այդմ, ՀՀ պետական բյուջեների նախագծերը, ավանդական ձևաչափին զուգահեռ, մշակվել են նաև ծրագրային բյուջետավորման պահանջներին համապատասխանող ձևաչափով և ներառվել են համապատասխան տարիների բյուջետային փաստաթղթերում:

ՀՀ 2012թ. բյուջետային գործընթացում փորձնական կարգով ներդրվել են ծրագրային բյուջետավորման պահանջներից բխող նոր տարրեր.

- ՀՀ պետական բյուջեով ծախսային ծրագրեր իրականացնող բոլոր գերատեսչությունների գծով նոր ծրագրային կառուցվածքի և այդ ծրագրերի նոր դասիչների համակարգ, համաձայն որի էլ կազմվել են ՀՀ 2012 և 2013 թվականների պետական բյուջեների նախագծերը,
- 2012թ. բյուջետային գործընթացի շրջանակում փորձարարական երեք գերատեսչություններում (ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի, գյուղատնտեսության նախարարություններ, ՀՀ կառավարությանն առնթեր ՀՀ ոստիկանություն) կազմվել է յուրաքանչյուրում մեկական բյուջետային ծրագրի նկարագիր (անձնագիր), իսկ 2013թ. այդպիսի բյուջետային ծրագրի նկարագիր (անձնագիր) կազմվել է թվով ութ գերատեսչություններում՝ 10 բյուջետային ծրագրերի համար: Դրանք բոլորն էլ զետեղվել են ՀՀ ֆինանսների նախարարության պաշտոնական ինտերնետային կայքում: Բյուջետային ծրագրի նկարագիրը (անձնագիրը) սահմանում է տվյալ բյուջետային ծրագրով անհրաժեշտ ընթացիկ իրավիճակը նկարագրող հենանիշերը և թիրախները, ինչը ֆինանսների արդյունավետ պլանավորման (արդյունքի հիման վրա ծրագրավորման) համար առանցքային կարևորության խնդիր է:

Ծրագրային բյուջետավորման գործընթացը ինստիտուցիոնալ հիմքերի վրա դնելու և բարեփոխումների ներկայիս ձեռք բերված արդյունքները զարգացնելու ու անհրաժեշտ օրենսդրական հիմքեր ստեղծելու նպատակով մշակվել և ՀՀ Ազգային ժողով է ներկայացվել «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» և «Հայաստանի Հանրապետության գանձապետական համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքների նախագծերը: ՀՀ Ազգային Ժողովի կողմից 2013թ. ապրիլ 30-ին դրանք ընդունվել և գործում են:

- **Տեղեկատվության ազատության վերաբերյալ պետական ծառայողների գիտելիքների և հմտությունների բարելավում**

Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի գործունեության ուղղություններից մեկը պետական և համայնքային ծառայողների վերապատրաստումն է տեղեկատվության ազատության ոլորտում: Այդ առումով, կենտրոնը համագործակցում է ՀՀ կառավարության, ինչպես նաև ՀՀ քաղաքացիական ծառայության խորհրդի հետ, գործում է համագործակցության հուշագիր ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության հետ: Արդեն հինգ տարի է, ինչ

ծրագիրն իրականացվում է ԱՄՆ ՄՁԳ աջակցությամբ, որի ընթացքում վերապատրաստվել է ավելի քան 400 պետական և համայնքային ծառայող: Ներկայումս (մայիս ամսին) նախատեսվում է 20-30 քաղաքացիական ծառայողների վերապատրաստում:

- **Կոռուպցիայի դեմ պայքար**

2012թ. հունվարին ստեղծվել է Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց էթիկայի հանձնաժողովը: Հանձնաժողովի հիմնական առաքելությունը երկրում գործող հանրային ինստիտուտների նկատմամբ հասարակության վստահության բարձրացումն է և արդար կառավարման համակարգի ներդրումը, ինչպես նաև բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց գործունեությունը հասարակության համար առավել թափանցիկ ու հրապարակային դարձնելը:

Ստանձնած տվյալ պարտավորության շրջանակներում ՀՀ կառավարությունը ձեռնամուխ է եղել ստեղծելու մասնագիտական մարմին (Քարտուղարություն), որը կաջակցի Կոռուպցիայի դեմ պայքարի խորհրդին և նրան առնթեր Մոնիտորինգային հանձնաժողովին՝ արդյունավետ կերպով իրականացնելու իրենց գործառույթները: Քարտուղարությունը նպաստելու է նաև պետական մարմինների և հասարակական կազմակերպությունների միջև համագործակցությանը: Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության կողմից առաջարկվել է ներկայումս աշխարհում գործող կոռուպցիայի դեմ պայքարի քաղաքականության իրականացմանն ուղղված երեք մոդել՝ ունիվերսալ (ներառում է և՛ կանխարգելում և՛ հետաքննություն, գործում է մի շարք երկրներում, այդ թվում՝ Լեհաստանում, Լատվիայում, Լիտվայում), իրավակիրառ (վերջինս ավելի շատ հետաքննող մոդել է) և կանխարգելիչ մոդելներ: Մոդելների ընտրության հարցը դեռևս գտնվում է քննարկման փուլում, որի հաստատումը նախատեսվում է Կոռուպցիայի դեմ պայքարի խորհրդի հաջորդ նիստում: Մոդելներից որևէ մեկի ընտրությունից հետո կձեռնարկվեն համապատասխան քայլեր վերոնշյալ Քարտուղարության ստեղծման ուղղությամբ:

2012թ. դեկտեմբերին կայացած Կոռուպցիայի դեմ պայքարի խորհրդի նիստում ամփոփվել են Հայաստանի հակակոռուպցիոն ռազմավարության 2009-2012թթ. գործողությունների ծրագրի իրականացման արդյունքները: Նիստի ժամանակ ներկայացվել է գործողությունների ծրագրի կատարման մակարդակը, այն խնդիրները, որոնք առաջ են եկել գործողությունների իրականացման ընթացքում,

ինչպես նաև այս կամ այն գործողության չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման պատճառները:

Թեև ներկայումս առկա է կոռուպցիայի դեմ պայքարի համապարփակ քաղաքականության իրականացման որոշակի ընդհատում, սակայն ՀՀ կառավարության կողմից իրականացվող շատ միջոցառումներ ուղղված են հենց կոռուպցիայի դեմ պայքարին կամ կոռուպցիայի նվազեցմանը: Էլեկտրոնային կառավարման համակարգի մի շարք ծրագրերի առանցքային նպատակը կոռուպցիայի դեմ պայքարն է: Մասնավորապես, օրինակ, ՀՀ արդարադատության նախարարության նախաձեռնած հանրային ռեգիստրների ստեղծման նպատակն է միավորել պետության կողմից քաղաքացուն մատուցվող ծառայությունները մեկ պատուհանի սկզբունքով (անձնագրերի ստացում, ԶԱԳՍ-երի, ռեգիստրի կողմից մատուցվող ծառայություններ, շարժական գույքի գրանցման հետ կապված ծառայություններ և այլն): Այժմ հայեցակարգը ներկայացվել է ՀՀ կառավարություն և այն գտնվում է համաձայնեցման փուլում:

III. ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Այսպիսով՝ ամփոփելով ԲԿԳ/Հայաստան գործողությունների ծրագրով ստանձնած պարտավորությունների կատարման ընթացքը, կարելի է վստահաբար փաստել, որ Հայաստանը թե՛ իր պարտավորությունների ծավալով և թե՛ դրանց իրականացման ընթացքով զբաղեցնում է բավական առաջատար դիրքեր: Այդ գործընթացում բարձր է գնահատվում, հատկապես, հայաստանյան պարտավորությունների կատարման շրջանակներում ներգրավված բոլոր գործընկերների ցուցաբերած աջակցությունը և ներդրած ջանքերը:

Հիմնական մարտահավերթերը. ԲԿԳ/Հայաստան գործողությունների ծրագրով ստանձնած պարտավորությունների կատարման ընդհանուր համատեքստում, թերևս, ամենահիմնական մարտահրավերը պայքարն է կոռուպցիայի դեմ: Համաշխարհային բանկի տվյալներով՝ Հայաստանի տնտեսության զարգացման խոչընդոտների շարքում կոռուպցիան զբաղեցնում է առաջին հորիզոնականը: Այդ իսկ պատճառով կոռուպցիայի դեմ պայքարը ՀՀ կառավարության կարևորագույն առաջնայնություններից մեկն է: Հայաստանն ավարտել է հակակոռուպցիոն ռազմավարության 2009-2012թթ. գործողությունների ծրագիրը, և այժմ ՀՀ կառավարությունը գործուն քայլեր է ձեռնարկում հակակոռուպցիոն նոր ռազմավարության մշակման և ընդունման ուղղությամբ:

Այսօր աշխարհում մարդիկ կառավարություններից պահաջում են լինել բաց, հաշվետու և արդյունավետ՝ ակնկալելով առավել ակտիվ քաղաքացիական մասնակցություն հանրային կառավարման գործընթացներում: Այս համատեքստում հարկ է նշել, որ Հայաստանի կառավարության կողմից իրականացվող քայլերը ծառայում են ժամանակակից աշխարհի վերոնշյալ պահանջներին և հրամայականներին: Այնուամենայնիվ, ԲԿԳ/Հայաստան գործողությունների ծրագրի իրականացման շրջանակներում նկատելի էր այն հանգամանքը, որ Հայաստանի կառավարության կողմից առավել թափանցիկ և հաշվետու լինելու առաջարկն ու պատրաստակամությունն ավելի շատ է, քան դրա պահանջարկը քաղաքացիական հասարակության կողմից: Այս առումով առավել արդյունավետ կլինեք, եթե քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչները ցուցաբերեին ավելի ակտիվ մասնակցություն ԲԿԳ/Հայաստան գործընթացներում՝ հնարավորինս լիարժեքորեն օգտվելով ԲԿԳ գաղափարախոսության ընձեռած հնարավորություններից:

ԲԿԳ/Հայաստան գործողությունների ծրագրի նորարարական բաղադրիչը. ԲԿԳ/Հայաստան գործողությունների ծրագրով ստանձնած պարտավորությունների համատեքստում, թերևս, ամենանորարարական բաղադրիչը էլեկտրոնային կառավարումն է և այդ համակարգում ունեցած ձեռքբերումները: Համակարգը հնարավորություն տվեց փոխելու մեր պատկերացումները պետական կառավարման մասին ունեցած ստանդարտ ընկալումների շուրջ: Էլեկտրոնային կառավարումը մեծապես նպաստում է հանրային կառավարման գործընթացների և պետական կառավարման մարմինների գործունեության թափանցիկության, արդյունավետության և հաշվետվողականության մակարդակի բարձրացմանը: Այն նվազագույնի է հասցնում պետություն-քաղաքացի շփումը, որն էլ իր հերթին հանգեցնում է կոռուպցիոն ռիսկերի կրճատմանը:

Ներկայումս պետական կառավարման տարբեր ոլորտներում ներդրվել են էլեկտրոնային կառավարման այնպիսի համակարգեր, ինչպիսիք են՝ ինտերակտիվ բյուջե, պետական գնումների էլեկտրոնային համակարգ, պետական վճարումների էլեկտրոնային համակարգ, հարկային հաշվետվությունների էլեկտրոնային համակարգ, էլեկտրոնային թույլտվություններ և լիցենզիաներ, “Mulberry” էլեկտրոնային փաստաթղթաշրջանառության համակարգ, բիզնեսի էլեկտրոնային գրանցում, անշարժ գույքի կադաստրի էլեկտրոնային համակարգ, հյուպատոսական ծառայությունների էլեկտրոնային մատուցման համակարգ, ՀՀ վերահսկիչ պալատի կողմից իրականացված վերահսկողության արդյունքներ, մտավոր սեփականության

գործակալության էլեկտրոնային հայտերի ընդունման համակարգ, ԴԱՀԿ էլեկտրոնային աճուրդի համակարգ և այլն:

2013թ. հունիսի 14-ին Երևանում տեղի ունեցավ ԲԿԳ/Հայաստան առաջին միջազգային համաժողովը, որին ներկա էին և մասնակցում էին փորձագետներ ինչպես Հայաստանից, այնպես էլ արտերկրից՝ ԱՄՆ, Էստոնիա, Բուլղարիա, Վրաստան, ներկայացուցիչներ ինչպես կառավարությունից, այնպես էլ քաղաքացիական հասարակությունից: ԲԿԳ նախաձեռնության շրջանակներում համաժողովը Հայաստանի առաջին փորձն էր համախմբելու կառավարության և քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչներին և ծառայելու որպես արդյունավետ հարթակ մտքերի և փորձի փոխանակման, ինչպես նաև համագործակցության հետագա ուղիներ գտնելու համար:

Հայաստանի կառավարությունը քաջ գիտակցում է, որ բաց և պատասխանատու կառավարություն ունենալը, ինչպես նաև որոշումների կայացման և քաղաքականության մշակման գործընթացներում քաղաքացու ակտիվ մասնակցությունն ապահովելն այնքան էլ դյուրին գործընթաց չէ, քանզի պահանջում է քաղաքական կամք, հետևողական ջանքեր, համագործակցություն կառավարության և քաղաքացիական հասարակության միջև, ինչպես նաև տեխնոլոգիական գիտելիքներ, հմտություններ և բավարար պայմաններ: Թեև Հայաստանը լուրջ առաջընթաց է գրանցել իր ԲԿԳ/Հայաստան գործողությունների ծրագրի իրականացման գործում, այնուամենայնիվ, պետք է նշել, որ դեռևս շատ անելիքներ կան կառավարությունն առավել թափանցիկ և մասնակցային դարձնելու ուղղությամբ, քանի որ կառավարության հեռահար նպատակներին հնարավոր չէ հասնել մեկամյա ծրագրի միջոցով: Այդ է պատճառը, որ ՀՀ կառավարությունն արդեն նախաձեռնել է ԲԿԳ/Հայաստան նոր գործողությունների ծրագրի մշակման գործընթացը: Առկա է ՀՀ վարչապետի հանձնարարականը համապատասխան գերատեսչություններին ներկայացնելու իրենց առաջարկությունները ԲԿԳ/Հայաստան գործողությունների նոր ծրագրում ներառելու մասին: Լիահույս ենք, որ ԲԿԳ/Հայաստան նոր գործողությունների ծրագիրը կհաստատվի մինչև այս տարվա վերջ: Այս առումով հարկ է շեշտել, որ Հայաստանի կառավարությունը հաստատակամ է իր քաղաքական կամքի դրսևորման մեջ և հետևողականորեն կշարունակի իր ստանձնած և դեռևս ապագայում ստանձնելիք պարտավորությունների կատարումը ԲԿԳ շրջանակներում: